

УДК 334.732

JEL Classification: O32, L52

DOI: <http://doi.org/10.34025/2310-8185-2021-1.81.04>

Ю.А. Урсакий, к.е.н., доцент,

<https://orcid.org/0000-0002-7793-7761>

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ,
м. Чернівці

РОЛЬ ІННОВАЦІЙНИХ КЛАСТЕРІВ В ПРОМИСЛОВІСТІ КРАЇНИ

Анотація

Актуальність. Постановка проблеми. Ускладнення загальноекономічної ситуації у світі останніми роками яскраво довели, що слабкі країни, які не мають розвинутих промислових політик, не здатні впоратися з викликами економічного зростання, тому стають ще біднішими. Сучасний випуск наукоємної продукції є надзвичайно низьким, що також слід розглядати як один з наслідків командно-адміністративної економіки. Україна стає біднішою, тому що нехтує своєю промисловістю та її найбільш високотехнологічними секторами, тож доцільно створювати та розвивати не просто кластери, діяльність яких спрямовуватиметься на оптимізацію виробничо-збутових процесів господарюючих суб'єктів певної галузі народного господарства, а інноваційні кластери, котрі є особливо актуальними саме для розвитку промисловості України, оскільки забезпечуватимуть постійний випуск та систематичне удосконалення високотехнологічної продукції.

Мета дослідження – вивчення особливостей функціонування сучасного стану інноваційних кластерів в промисловості як рушійної сили ефективної економіки.

Методологія. У процесі виконання дослідження використано загальнонаукові теоретичні методи: системний аналіз – для з'ясування основних категорій дослідження; абстрактно-логічний метод – для здійснення теоретичних узагальнень та висновків про сутність інноваційних кластерів та особливості його функціонування у вітчизняній промисловості; графічний метод – для наочного представлення теоретичного й аналітичного матеріалу щодо відображення основних характеристик розвитку промислових хайтек, які є основою інноваційних кластерів.

Результати. У статті розглянуто відмінності між поняттями кластера та інноваційного кластера. Доведено ефективність впливу інноваційного кластера на економіку країни, яка проявляється у можливості розширення ринку; концентрації економічної діяльності; формуванні конкурентних переваг та підвищення конкурентоспроможності підприємницького сектору; створення додаткових ланцюгів

вартості. Також проаналізовано недоліки кластеризації, де автор виділяє: корупцію в державних органах, технологічну відсталість України, низьку якість бізнес-клімату, законодавчо не врегульоване поняття кластеризації, психологічну неготовність до кооперації. Проаналізовано розвиток основних інноваційних кластерів промисловості в Україні, досліджено їхню роль та особливості становлення в сучасних реаліях. Оскільки основою успішного інноваційного кластера є розвиток інновацій в регіонах, проаналізовано регіональні економічні стратегії областей, де створені такі інноваційні промислові кластери, як промислові хайтек.

Практичне значення. Враховуючи реалії сьогодення української економіки, проведене дослідження дало змогу довести необхідність створення інноваційних кластерів у промисловості України. Підвищення конкурентоспроможності підприємництва на всіх рівнях, створення додаткових ланцюгів вартості, впровадження інноваційних технологій у промисловість – це тільки частина позитивних зрушень, які надає кластеризація. **Перспективи подальших досліджень.** Аналіз й оцінка діючих кластерних об'єднань та їхній вплив на економіку країни. Дослідження та моніторинг нових кластерів «промислові хайтек».

Ключові слова: інновації, кластери, інноваційні кластери, кооперація, «промислові хайтек», промисловість, індустріалізація, конкурентоспроможність.

Кількість джерел: 22; кількість таблиць: 1.

Yuliia Ursakii, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
<https://orcid.org/0000-0002-7793-7761>

Chernivtsi Institute of Trade and Economics of KNUTE, Chernivtsi

THE INNOVATION CLUSTERS ROLE IN THE COUNTRY INDUSTRY

Summary

The complication of the general economic situation in the world in recent years has clearly shown that weak countries that haven't developed industrial policies are unable to cope with the economic growth challenges, and therefore become even poorer.

The modern technological diversity basis of the national economy is using of the 3rd and 4th technological systems. Modern science-intensive output is extremely low, which should also be considered as one of the command-administrative economy consequences, which is inefficiency or lack of marketing research in enterprises and as a consequence of low adaptation of their marketing strategies to changes in consumer requirements for product characteristics.

In conclusion, Ukraine is also becoming poorer because it neglects its industry and its most high-tech sectors. That is why it is appropriate to say that in Ukraine it is expedient to

create and develop not just clusters - whose activities will be aimed at optimizing production and marketing of economic processes entities of a particular economy sector, but to create and develop innovative clusters that are especially relevant for Ukrainian industry, as they will ensure the constant production and systematic improvement of high-tech products.

Therefore, the positive point is the growth of small and medium business activity and its consolidation around regional challenges through the revival of a traditional and powerful tool of regional development through innovation clusters.

The differences between concepts of cluster and innovation cluster are consider in the article. The effectiveness of the innovation cluster impact on the country's economy, which is manifested in the possibility of market expansion; concentration of economic activity; formation of competitive advantages and increasing the competitiveness of the business sector; creation of additional value chains. The shortcomings of clustering are also analyzed, where the author highlights: corruption in government agencies, technological backwardness of Ukraine, the business climate low quality, the concept of "clustering", the psychological unwillingness to cooperate.

The development of the main innovation clusters of Ukrainian industry is analyzed. Their role and peculiarities of formation in modern realities are studied. Since a successful innovation cluster basis is the development of innovations in the regions are analyzed the regional economic strategies, of the regions where innovative industrial clusters have been created for the subject of "industrial high-tech".

Given the today's Ukrainian economy realities, the study made it possible to prove the need of creating innovative clusters in Ukrainian industry. Improving the entrepreneurship competitiveness at all levels, creating additional value chains, concentrating economic activity, generating collective efficiency, and introducing innovative technologies into industry are just some of the positive changes provided by clustering.

Keywords: innovations, clusters, innovation clusters, cooperation, "industrial high-tech", industry, industrialization, competitiveness.

Number of sources – 22; number of tables – 1.

Постановка проблеми. Впродовж останнього десятиліття в українській економіці розпочались серйозні структурні трансформації, які одним словом називаються «деіндустріалізація». Так, у структурі валового регіонального продукту скорочується частка переробної промисловості й натомість зростає частка добувної, спрощується структура економіки – зникають окремі високотехнологічні сектори, їхні важливі ланки та похідні зв'язки з інноваційною екосистемою, відповідно, наукові розробки маргіналізуються й втрачають попит, а висококваліфіковані кадри

мігрують з промисловості в ІТ-послуги та за кордон. Явище деіндустріалізації має багато сторін та аспектів, але у всіх випадках це шлях до бідності.

Ускладнення загальноекономічної ситуації у світі останніми роками яскраво довели, що слабкі країни, які не мають розвинутих промислових політик, не здатні впоратися з викликами економічного зростання, тому стають ще біднішими. В основі сучасної технологічної багатоукладності національної економіки лежить використання 3-го та 4-го технологічних укладів. Сучасний випуск наукоємної продукції є надзвичайно низьким, що також слід розглядати як один з наслідків командно-адміністративної економіки, який полягає у неефективності або ж відсутності на підприємствах маркетингових досліджень і, відповідно, низькому рівні адаптації їхніх збутових стратегій до змін вимог споживачів щодо характеристик товару. У підсумку Україна теж стає біднішою, тому що нехтує своєю промисловістю та її найбільш високотехнологічними секторами. Саме тому доцільно говорити, що в Україні варто створювати та розвивати не просто кластери, діяльність яких спрямовуватиметься на оптимізацію виробничо-збутових процесів господарюючих суб'єктів певної галузі народного господарства, а інноваційні кластери, котрі є особливо актуальними саме для розвитку промисловості України, оскільки забезпечуватимуть постійний випуск та системне удосконалення високотехнологічної продукції.

Тому позитивним моментом є зростання активності малого й середнього бізнесу та його консолідація навколо регіональних викликів через відродження традиційного та потужного інструменту регіонального розвитку через інноваційні кластери.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Більшість українських вчених досліджують кластеризацію з теоретичної точки зору. І для цього є низка об'єктивних причин: брак аналітичної інформації та недосконалість дієвості самих структур. Так, доробком

таких вітчизняних науковців, як М. В. Щепакін, Ю. В. Томилко, В. В. Грицай, є пропозиція класифікації та форм інноваційних кластерів. В. С. Шовкалюк розглядає взаємозв'язок кластерів та інновацій, О. В. Фарат – сутність та види розвитку інноваційних кластерів.

Формулювання цілей статті й аргументування поставленого завдання. Метою дослідження є вивчення особливостей функціонування сучасного стану інноваційних кластерів в промисловості як рушійної сили ефективної економіки.

Постановка мети дослідження обумовлює низку завдань: визначення ролі інноваційного кластера в промисловості України; виокремлення переваг та недоліків інноваційних кластерів; аналізування розвитку основних інноваційних кластерів промисловості в Україні; дослідження інноваційного клімату в регіонах кластеризації.

Виклад основного матеріалу. В структурі економіки багатих, розвинутих країн головний вклад у показники доходу країни роблять сектори середньо- та високотехнологічних галузей, так звані «промислові хайтек». В розвинутих країнах саме ці сектори генерують найбільше робочих місць й запитів до інновацій та науково-технічних досліджень, вони є відповідальними за левову частку експортної виручки, а також ключовими в залученні інвестицій.

Впродовж останніх 20 років в Україні відбуваються зворотні процеси – масове спрощення економіки, ліквідація багатьох секторів й серйозні структурні зміни з деіндустріалізації. Тобто, в структурі економіки кожного регіону й країни загалом частка середньо- та високотехнологічних секторів зменшується, а сировинних – збільшується. Україна вже стала сировинною державою, й цей факт важко заперечувати з огляду на всі економічні реалії. Поясненням такому стану можна трактувати політику «неолібералізму» або підходи «laissez-faire» (від франц.

«політика невтручання», базується на припущенні, що «ринок сам усе відрегулює»), показали тільки те, що сировинні, технологічно відсталі країни змогли конкурувати лише у своїй сфері відставання. Тобто на сировинних ринках та в сировинному розподілі праці або в галузях з найнижчою доданою вартістю.

Інноваційний кластер – це сукупність підприємств і організацій, що здійснюють науково-дослідну і дослідно-конструкторську діяльність (університети, науково-дослідні організації, інжинірингові центри, виробничі і сервісні підприємства, споживачі), розташованих на одній географічній території, взаємодіючих для досягнення загальної мети (економічне зростання за рахунок інновацій і синергетичного ефекту), що характеризується певною стійкістю [1].

Відмінність інноваційного кластера від інших форм економічних об'єднань полягає в тому, що компанії кластера не йдуть на повне злиття, а створюють механізм взаємодії, що дозволяє їм зберегти статус юридичної особи і при цьому співпрацювати з іншими підприємствами, утворюють кластер і за його межами. В кластерах формується складна комбінація конкуренції і кооперації, особливо в інноваційних процесах.

У сучасних умовах кластерні об'єднання розглядаються як одна з найефективніших форм організації та здійснення інноваційних процесів, тобто форм міжнародного, національного, регіонального або організаційного розвитку, що надають можливість вести конкурентну боротьбу на ринку не лише окремими підприємствами, а й цілими господарськими комплексами, яким надається можливість скорочувати свої витрати за рахунок спільної технологічної кооперації підприємств. Також кластерні об'єднання з ціллю розширення сфер вільної торгівлі, вільного переміщення трудових ресурсів та капіталу створюють специфічний економічний простір і тим самим реалізують функції структуроутворюючих компонентів глобальної системи [2].

Кластери мають значно вищу конкурентоспроможність – в середньому вони перевищують експортні індустрії на 15%, а в найбільш розвинутих кластерах їхні учасники більш ніж удвічі перевищують продуктивність праці відносно традиційних фірм-експортерів, які не є учасниками тих чи інших кластерів [3].

Вплив кластерного розвитку на економіку регіону та країни полягає у такому [4, с. 91]:

1. Кластери концентрують економічну діяльність. Створення таких «промислових блоків» всередині країни як кластери, що є «зв'язаними» ланцюгами співпраці, дозволяє виявляти недоліки в ланцюгах та заповнювати їх, генеруючи при цьому побічні потоки знань.

2. Кластер розширює ринок. Це є найсуттєвішим результатом міжфірмової співпраці. Співпраця між фірмами, яка веде до зростаючої віддачі від масштабу, сприяє проникненню фірм у нові сегменти.

3. Розвиток відносин між учасниками кластерів сприяє зростанню конкурентних переваг за рахунок проведення спільних досліджень і розробок, що генерують колективну ефективність.

4. Кластер генерує нові ланцюги доданої вартості за рахунок перехресних зв'язків між фірмами, що примножує кількість промислових вузлів та створює стійкість усієї мережевої системи.

5. Кластер створює системні синергетичні ефекти, сприяє промисловій «ланцюговій реакції», коли один кластер успішно функціонує та примножує результати діяльності інших кластерів.

Поряд з такими позитивами для економіки деякі науковці виділяють недоліки кластеризації України [5, с. 352; 6, с. 67; 7, с. 53]:

1. Відсутність досвіду, чітких методик, економічних зв'язків, низька якість бізнес-клімату, психологічна неготовність до кооперації.

2. Законодавчо не врегульоване поняття кластеру, корупція в державних органах, технологічна відсталість України.

3. Надмірна концентрація підприємств на внутрішніх зв'язках, ігнорування середовища за межами кластеру, що можуть призвести до старіння технологій та зниження їх конкурентоспроможності.

4. Замкнутість кластеру, що може стати причиною зниження гнучкості підприємств-учасників.

5. Відсутність конкурентів у рамках окремого кластеру «знищує» необхідність постійного вдосконалення виробничого та збутового процесу.

6. Відносна віддаленість промислових підприємств від постачальників сировини та споживачів кінцевої продукції.

7. Залежність результатів роботи всього кластеру від ефективності діяльності кожного його учасника.

8. Унікальність кожного кластеру, що приводить до значного ускладнення оцінювання ефективності його функціонування, оскільки відсутня можливість для порівняння з іншими кластерами.

9. Висока питома вага в галузевій структурі України виробництва екстенсивного напрямку.

Із перелічених вище недоліків автор вважає доцільними та надактуальними перші два. Корупція в державних органах, технологічна відсталість України, низька якість бізнес-клімату, законодавчо не врегульоване поняття кластеризації, психологічна не готовність до кооперації – це основні недоліки не тільки розвитку кластерів в Україні, але й всього бізнес-середовища.

Порівняно з розвиненими країнами інноваційна кластеризація в Україні тільки починає розвиватися, хоча ідеї кластеризації регіональних економік не є чимось новим для країни. В 2020 відбулась 1-ша систематизація напрацювань в цій сфері. Національна програма кластерного розвитку запропонувала цілісну програму кластерного росту України до 2027 року. В ній особлива увага приділена кластерам промислових високотехнологічних секторів. Тренд на зростання виробничих, високотехнологічних та інноваційних кластерів є дуже актуальним

як в локальному, суто українському контексті, так і в глобальному та європейському. Тези щодо прискореного розвитку кластерів промислових хайтек на засадах «Індустрії 4.0» закладені в вектори Національної економічної стратегії 2030 (НЕС 2030) [8; 9; 10].

У 2018 році створений перший регіональний «Центр 4.0» в Одесі, впродовж наступного періоду відкрились ще 2 – в Києві та Харкові, відбулись перші кластерні зібрання в регіонах. У 2019 році була створена концепція розвитку промислових хайтек-кластерів IAM (Інжиніринг – Автоматизація – Машинобудування), яку підтримало Міністерство економіки України. 2020 рік став переломним для початку широкого кластерного руху за цією концепцією. Насамперед це стало можливим завдяки фінансовій підтримці уряду Німеччини через німецьку федеральну компанію Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH, яка підтримала запуск 2-х кластерів IAM в Харкові та Запоріжжі. Їхній приклад наслідують інші регіони: в Миколаєві створюється Морський кластер України, у Вінниці – приладобудівний кластер, а Київ в січні 2021 провів перше засідання свого кластеру промислових хайтек [11].

Для кращого розуміння розвитку інноваційної кластеризації України варто розглянути більш детально особливості розвитку вищеперелічених кластерів.

1. Київський кластер промислових хайтек-секторів. 29 січня 2021 року відбулося перше засідання кластеру, де було визначено тренд на розвиток виробничих, високотехнологічних та інноваційних кластерів. Запропоновано активне залучення компаній ІТ-сфери та поширення знань про сучасні ІТ для використання виробничою сферою. Згідно з дослідженням DOU, 42 з 50 топових українських ІТ-компаній мають великі центри розвитку в Києві, в тому числі GlobalLogic, Ciklum, SoftServe, Epam і багато інших. Причому в Києві з 2015 року вже активно функціонує Kyiv IT Cluster – спільнота об'єднує 19 ІТ-компаній, 9 освітніх і державних установ, а

також близько 20 інших організацій. Саме тому важливими функціями столичного кластеру можуть стати поширення знань про сучасні ІТ для використання виробничою сферою та експертний аналіз альтернатив у реалізації технічно складних проєктів [12; 13; 14; 15].

2. Вінницький кластер приладобудування та автоматизації. Ядро кластеру сформовано протягом двох останніх місяців 2020 року з ініціативи Наукового парку «ДонНУ-Поділля» й за активної підтримки Вінницької міської ради. Нова кластерна організація демонструє потребу місцевих МСП у консолідації ресурсів задля підвищення конкурентоспроможності, а також готовність галузі до розвитку. Приладобудування 30 років тому займало лідируючі позиції у регіоні за кількістю працевлаштованих осіб. Сьогодні таких підприємств не більше 10 й вони становлять ядро кластеру. Позиціонування кластеру як драйверу розбудови екосистеми інновацій та трансформації економіки міста на засадах «Індустрії 4.0» є спільною точкою зору влади та учасників кластеру, й що було підтверджено підписаним у лютому меморандумом між кластером та ВМР.

Кластер приладобудування має власну стратегію розвитку інноваційної екосистеми регіону, що складається з 5 компонентів: комунікації (інноваційні форуми, круглі столи); фізичний простір (інноваційно-технологічний та індустріальні парки); платформи випробування (кластери, R&D-центри) – це компоненти, які вже сформовані та більш складні елементи інноваційної інфраструктури: науковий супровід (регіональний центр інноватики, «Центр 4.0»); навчання (центр навчання інноваціям) – у процесі формування [16].

3. Кластер «Інжиніринг – Автоматизація – Машинобудування» (ІАМ Харків) – офіційно зареєстрований в грудні 2020. Суть головного питання в тому, щоб прояснити на кількісних даних обриси інноваційної екосистеми «Індустрії 4.0» та її реального «виходу» – інновацій та інноваторів в сфері цифрового

виробництва. В січні відбулась перша стратегічна сесія, а в лютому кластер приступив до активних дій. Першим великим заходом, який об'єднав харківських інноваторів промислового інжинірингу, було вирішено зробити EU Industry Day 23 березня. Цей європейський індустриальний день відразу дає піар як всередині країни, так і на ЄС, адже сама подія транслюється на Євросоюз та підтримується Єврокомісією. Головною темою заходу стала презентація Харківського ландшафту «Індустрії 4.0.» [17].

4. Запорізький кластер ІАМ. Офіційно зареєстрований в листопаді 2020 року, але історія датується ще травнем 2019. Саме тоді був підписаний Меморандум про співпрацю між АППАУ, Запорізькою торгово-промисловою палатою та Національним університетом «Запорізька політехніка». Варто відзначити роль Запорізької ТПП (торгово-промислова палата) як ключового актора регіонального рівня, який спільно з АППАУ (Асоціація «підприємств промислової автоматизації України») підвищував інтерес до «Індустрії 4.0» та кластерної співпраці регулярними конференціями та іншими заходами ще з 2017–2018 років [18].

ІАМ включений в регіональну стратегію розвитку до 2027 року й в план заходів до 2023 року. Запорізький кластер ІАМ започаткував налагодження широкої співпраці між всіма категоріями учасників кластеру та створення спільної інноваційної екосистеми регіону з метою розвитку інновацій та R&D (research and development), вироблення продуктів нового покоління («Індустрії 4.0»), а також спільної реалізації інжинірингових проєктів [19].

5. Морський кластер України (МКУ). Презентація відбулась у вересні 2020. Морський кластер України – це ланка, що пов'язує весь морський сектор з іншими гравцями індустрії, глобальними та національними регуляторними органами, розробниками політик та морськими організаціями. Місія – сприяння розвитку української морської економіки шляхом консолідації компаній морської індустрії. Основні напрямки діяльності: формування економічного,

технологічного та політичного середовища задля розвитку української морської економіки; підтримка глобальної інтеграції та зростання конкурентоспроможності членів морського кластеру на міжнародній арені [20].

Одним із перших проєктів, до якого долучився Морський кластер України, був «ClusteRIZE» за підтримки GIZ. Проєкт, яким керує Асоціація АППАУ, дав можливість навчити команду управління кластером за європейською методикою та розширити мережу партнерств та нетворкінгу. Також з жовтня 2020 ГС «МКУ» бере участь в проєкті «Інтеграція 4.0», в якому, завдяки кооперації Інституту економіки та прогнозування НАН України (ІЕП) та АППАУ, було об'єднано 2 підходи до регіонального розвитку: смарт-спеціалізація та кластерний рух. Важливим в цьому проєкті є фокус на визначенні проєктів розвитку – як розвитку інновацій, так і інвестиційних. На початку 2021 року діяльність ГС «МКУ» була підтримана Європейським банком реконструкції та розвитку в напрямках інституалізації та напрацювання перших проєктів розвитку. Зокрема, в січні було замовлено дослідження «Огляд морської галузі України» від ДП «Укрпромзовнішекспертиза», а в лютому вже було надано його результати [21].

Всі вищезгадані кластери намагаються тісно співпрацювати з органами місцевого самоврядування (ОМС) та регіональними органами виконавчої влади (РОВА), інтегруватись в існуючі плани розвитку та / або спільно створювати нові ініціативи регіонального рівня. Тому варто проаналізувати регіональні стратегії та політики хайтек-проєктів тих регіонів, де почали функціонувати промислові кластери (табл. 1).

Як видно з таблиці, фокус на зростанні промислових хайтек, навіть в індустріально розвинених регіонах, де-факто є дуже слабким. В більшості розглянутих регіонів України вони представлені малою кількістю заходів й такими ж мізерними бюджетами, що зовсім не відповідає глибині кризи цих секторів.

Таблиця 1

**Сукупний аналіз проєктів, дотичних до промислових хайтек,
у 5 регіонах***

Область	Загальний ВРП, тис. грн	Частка в ВРП добувної та перероб. промисловості, %	Загальний бюджет 2021–2023, тис. грн.	Кількість проєктів для промисло-вих хайтек	Бюджет Заходів для промислових хайтек, тис. грн	Частка бюджету Промислових хайтек	Примітка
Київська	198 160	1/20	13 900 000	9	275 440,0	3,2%	Більшість проєктів стосуються агротехнологій
Вінницька	111 498	2/16	19 290 453,1	0	0,0	0,0%	На відміну від інших регіонів, у стратегії відсутній напрям «Конкурентоспроможна економіка на основі інноваційного та високотехнологічного розвитку»
Миколаївська	79 916	2/19	23 464 398,5	3	343 903,8	1,5%	Умовно «промислові хайтек» – мова про аквакультуру в морській галузі
Запорізька	147 076	3/30	**	5	34 205,0	**	Не включає 2 великі проєкти «будівництво вітрових е-станцій» (48 млрд грн) та «серійно виробництво нового двигуна на Мотор Січ» (5 млрд грн)
Харківська	233 321	2/22	9 275 513,5	8	346 704,4	3,7%	Біомедицина, ІТ, агротехнології, «машинобудування» фігурує в плані заходів всього 2 рази
Всього			51 798 917,7	21	916 853,2	1,8%	

*Джерело: [12; 16; 17; 18; 20; 22].

***Окремі дані по Запорізькому регіону уточнюються.

Так, найбільше промислових хайтек-проєктів реалізовано в Київській області в спеціалізації агротехнології. Харківська область – єдиний регіон в цьому переліку, який має справді великий набір регіональних проєктів та ініціатив, важливих для розвитку інноваційної екосистеми промислових хайтек. Але навіть тут кількість проєктів, які прямо та безпосередньо стосуються

традиційно важливих для регіону галузей (як машинобудування, промисловий інжиніринг, авіаційна галузь, інших високотехнологічних секторів), наближається до нуля. В інших проаналізованих регіонах використана термінологія «інновації», «смартспеціалізація», «Індустрія 4.0», але не відповідає суті цих понять й не веде до структурної трансформації економіки регіонів. А у Вінницькій області в стратегії розвитку відсутній сам напрям «Конкурентоспроможна економіка на основі інноваційного та високотехнологічного розвитку».

Подана в регіональних стратегіях аналітика, з одного боку, підкреслює відсутність або слабкість національних політик та програм центрального уряду, а з іншого – напрями цих стратегій не пропонують створення чи розгортання тих інструментів, що можливо створювати на регіональному рівні й без центрального уряду. Зокрема, це стосується інструментів та інституцій інноваційного розвитку в промисловості. Хоча практично всі регіони в аналітиці стратегії прямим текстом вказують на зменшення частки високотехнологічних секторів промисловості й зростання низькотехнологічних та добувної промисловості, рішення в планах дій 2021 року не містять ніяких суттєвих контрзаходів щодо протидії процесам деіндустріалізації. Запропоновані заходи дій в переважній більшості регіонів націлені на вирішення господарських, інфраструктурних та соціальних проблем, які у підсумку не дають підстав для зміни економічного курсу. Навпаки, регіональні влади самі ж детально описують різні сценарії розвитку, згідно з якими зрештою вони вибирають «песимістичний сценарій», а саме: продовження та поглиблення курсу сировинної держави [12; 16; 17; 18; 20].

Висновки і перспективи подальших розвідок. Таким чином, Україна поки що дуже відстає від європейських показників. Але в цьому і є суть питання щодо розвитку. Злагоджена робота центральних та регіональних ОБВ, ОМС, самих кластерних спільнот здатна за 3–5 років дійсно вивести кластери України в цю роль.

Проект національної програми кластерного розвитку до 2027 року позиціонує кластери як рушії економічного та інноваційного розвитку регіонів України. В такому позиціонуванні проект стратегії посиляється на кращий європейський та світовий досвід. Кластери дійсно відповідають за левову частку інновацій, зростання продуктивності, робочих місць, доходів тощо. Головна місія кластерів полягає в:

- прискоренні економічного розвитку свого економічного сектору на рівні регіону та/чи галузі;
- розвинутій регіональній екосистемі, яка сприяє інноваційному розвитку окремого економічного сектору та регіону;
- інтеграції та розвитку напрямів інновацій та діджиталізації в своїх секторах спеціалізації;
- інтернаціоналізації кластерів в експорті, інтеграції в глобальні та регіональні ланцюги доданої вартості, співпраці в міжнародних проєктах спільного розвитку.

Надалі варто здійснювати аналіз й оцінку діючих кластерних об'єднань та їхній вплив на економіку країни, досліджувати та моніторити утворення нових кластерів промислових хайтек.

Список використаних джерел:

1. Щепакін М. В., Томилко Ю. В., Грицай В. В. Классификация и формы организации отраслевых инновационных кластеров. URL: http://journal.kfrgteu.ru/files/1/2012_8_12.pdf (дата звернення: 13.05.2021)
2. Шовкалюк В.С. Кластери та інноваційний розвиток України. URL: http://dknii.gov.ua/?q=system/files/sites/default/files/images/tvor_ta_funk_klasteriv.pdf (дата звернення: 13.05.2021)
3. Cluster Management – A Practical Guide Part A: Overview. Economic Development and Employment Division Economic Policy and Private Sector Development Section. Deutsche Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit (GTZ) GmbH. P.27. URL: https://www.ibm.com/support/knowledgecenter/SSEPGG_11.1.0/com.ibm.db2.luw.admin.ha.doc/doc/c0053131.html (дата звернення: 13.05.2021).
4. Урсакий Ю. А. Інноваційні кластери як потужний пласт підвищення конкурентоспроможності країни // Трансформація податкової та обліково-аналітичної систем в контексті сучасних кризових явищ : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Чернівці, 20 травня 2021 р. Чернівці: Технодрук, 2021. 379 с.
5. Соколенко С. Кластери в глобальній економіці. Київ : Логос, 2004. 848 с.
6. Фарат О. В. Сутність та види розвитку інноваційних кластерів // Науковий вісник

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Херсонського державного університету. 2014. Випуск 9. Частина 7. С. 67–71.

7. Лаврухіна К. О. Кластери як організаційно-економічний механізм функціонування інноваційної діяльності в Україні і світі // Причорноморські економічні студії. 2020. Випуск 50-2. С. 53–57.

8. Національна програма кластерного розвитку до 2027 року. URL: <https://mautic.aprau.org.ua/asset/166:proekt-nacprogrami-klasterного-rozvitku-do-2025-v1.pdf> (дата звернення: 13.05.2021).

9. Вектори Національної економічної стратегії 2030 (НЕС 2030). URL: <https://nes2030.org.ua/> (дата звернення: 10.05.2021).

10. EU Industry Day 23 березня. URL: <https://www.industry4ukraine.net/publications/prosuvannya-regionalnogo-landshaftu-industriyi-4-0/> (дата звернення: 06.06.2021).

11. Краща співпраця влади, бізнесу, науки та освіти як відповідь на виклик деіндустріалізації. URL: <https://industry4-0-ukraine.com.ua/> (дата звернення: 12.05.2021).

12. Стратегія розвитку Київської області на 2021–2027 роки. URL: <http://koda.gov.ua/oblderzhadministratsija/publichna-informatsiya/strategiya-rozvitku-kiivskoi-oblast/> (дата звернення: 06.06.2021).

13. Київський кластер промислових хайтек – перша зустріч <https://urb.org.ua/promislovi-klasteri-mayut-stati-rushiyami-innovacijnogo-rozvitku-regioniv/> (дата звернення: 06.06.2021).

14. Топ 5 IT-кластерів України: Київський IT-кластер. URL: <https://ucluster.org/blog/2020/04/top-5-it-klasteriv-ukraini-kiivskijj-it-klaster/> (дата звернення: 06.06.2021).

15. Топ-50 IT-компаній України, липень 2019: 60 тисяч спеціалістів і подолання відмітки «7000 фахівців». URL: <https://dou.ua/lenta/articles/top-50-july-2019/> (дата звернення: 06.06.2021).

16. Стратегія розвитку Вінницької області на 2021–2027 роки. URL: <https://vinrada.gov.ua/proekt-strategii-2027.htm> (дата звернення: 03.06.2021).

17. Стратегія розвитку Харківської області на 2021–2027 роки. URL: <https://kharkivoda.gov.ua/oblasna-derzhavna-administratsiya/struktura-administratsiyi/strukturni-pidrozdili/717/102538> (дата звернення: 06.06.2021).

18. Стратегія розвитку Запорізької області на 2021–2027 роки. URL: <https://www.zoda.gov.ua/article/2553/plan-zahodiv-na-2021-2023-roki-z-realizatsiji-strategiji-regionalnogo-rozvitku-zaporizkoji-oblasti-na-period-do-2027-roku.html> (дата звернення: 06.06.2021).

19. Створення кластеру ІАМ в Запоріжжі. URL: <https://aprau.org.ua/publications/stvorenniya-klasteru-iam-v-zaporizhhi/> (дата звернення: 06.06.2021).

20. Стратегія розвитку Миколаївської області на період до 2027 року. URL: <https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/derzhavna-rehional-na-polityka/strategichne-planuvannya-regionalnogo-rozvitku/regionalni-strategiyi-rozvytku-na-period-do-2027-roku/strategiya-rozvytku-mykolayivskoyi-oblasti-na-period-do-2027-roku/> (дата звернення: 06.06.2021).

21. Морський кластер України. URL: <https://maritimeukraine.com/> (дата звернення: 06.06.2021).

22. Державна служба статистики України. URL: <http://www.zp.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 03.06.2021).

References:

1. Schepakyn, M.V., Tomylo, Yu.V., Hrytsaj, V.V. (2012). Classification and forms of organization of branch innovation clusters. URL: http://journal.kfrgteu.ru/files/1/2012_8_12.pdf. (Accessed 13 Mai 2021) (in Rus.).

2. Shovkaliuk, V.S. Clusters and innovative development of Ukraine. URL: http://dknii.gov.ua/?q=system/files/sites/default/files/images/tvor_ta_funk_klasteriv.pdf. (Accessed 13 Mai 2021) (in Ukr.).

3. Cluster Management – A Practical Guide Part A: Overview. Economic Development and Employment Division Economic Policy and Private Sector Development Section. Deutsche Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit (GTZ) GmbH. P.27. URL: https://www.ibm.com/support/knowledgecenter/SSEPGG_11.1.0/com.ibm.db2.luw.admin.ha.doc/doc/c0053131.html (Accessed 13 Mai 2021) (in Eng.).

4. Ursakij, Yu.A. (2021). Innovation clusters as a powerful layer of increasing the country's competitiveness. *Transformation of tax and accounting-analytical systems in the context of modern crisis phenomena* : Materials of the International scientific-practical conference, Chernivtsi, May 20, 2021. 379 p.

5. Sokolenko, S. (2004). *Klasteri v hlobal'nij ekonomitsi* [Clusters in the global economy]. Lohos, Kyiv, 848 p. (in Ukr.).

6. Farat, O.V. (2014). The essence and types of development of innovation clusters. *Naukovy visnyk Kherson's'koho derzhavnoho universytetu [Scientific Bulletin of Kherson State University]*, vol. 9/7, pp. 67–71 (in Ukr.).

7. Lavrukina, K.O. (2020). Clusters as an organizational and economic mechanism for the functioning of innovation in Ukraine and the world. *Prychornomors'ki ekonomichni studii [Black Sea Economic Studies]*, vol. 50-2, pp. 53–57 (in Ukr.).

8. National program of cluster development until 2027. URL: <https://mautic.appau.org.ua/asset/166:proekt-nacprogrami-klasterного-rozvitku-do-2025-v1.pdf> (Accessed 13 Mai 2021) (in Ukr.).

9. Vectors of the National Economic Strategy (HEC 2030). URL: <https://nes2030.org.ua/> (Accessed 10 Mai 2021) (in Ukr.).

10. EU Industry, Day 23 Mai. URL: <https://www.industry4ukraine.net/publications/prosuvannya-regionalnogo-landshaftu-industriyi-4-0/> (Accessed 6 June 2021) (in Ukr.).

11. Better cooperation between government, business, science and education in response to the challenge of deindustrialization. URL: <https://industry4-0-ukraine.com.ua/> (Accessed 12 Mai 2021) (in Ukr.).

12. Development strategy of Kyiv region for 2021-2027. URL: <http://koda.gov.ua/oblderzhadministratsija/publicna-informatsiya/strategiya-rozvitku-kiivskoi-oblast/> (Accessed 6 June 2021) (in Ukr.).

13. Kyiv cluster of industrial high-tech - the first meeting. URL: <https://urb.org.ua/promislovi-klasteri-mayut-stati-rushiyami-innovacijного-rozvitku-regioniv/> (Accessed 6 June 2021) (in Ukr.).

14. Top 5 IT Clusters of Ukraine: Kyiv IT Cluster. (2020). URL: <https://ucluster.org/blog/2020/04/top-5-it-klasteriv-ukraini-kiivskijj-it-klaster/> (Accessed 6 June 2021) (in Ukr.).

15. Top 50 IT companies of Ukraine, July 2019: 60 thousand specialists and overcoming the mark of "7000 specialists". (2019). URL: <https://dou.ua/lenta/articles/top-50-july-2019/> (Accessed 6 June 2021) (in Ukr.).

16. Vinnytsia Region Development Strategy for 2021-2027. URL: <https://vinrada.gov.ua/proekt-strategii-2027.htm> (Accessed 3 June 2021) (in Ukr.).

17. Development strategy of Kharkiv region for 2021-2027. URL: <https://kharkivoda.gov.ua/oblasna-derzhavna-administratsiya/struktura-administratsiyi/strukturni-pidrozdili/717/102538> (Accessed 6 June 2021) (in Ukr.).

18. Development strategy of Zaporizhia region for 2021-2027. URL: <https://www.zoda.gov.ua/article/2553/plan-zahodiv-na-2021-2023-roki-z-realizatsiji-strategiji-regionalnogo-rozvitku-zaporizkoji-oblasti-na-period-do-2027-roku.html> (Accessed 6 June 2021) (in Ukr.).

19. Creation of the IAM cluster in Zaporizhia. URL: <https://appau.org.ua/publications/stvorennya-klasteru-iam-v-zaporizhzi/> (Accessed 6 June 2021) (in Ukr.).

20. Strategy of development of the Nikolaev area for the period till 2027. URL: <https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/derzhavna-rehional-na-polityka/strategichne-planuvannya-regionalnogo-rozvitku/regionalni-strategiyi-rozvytku-na-period-do-2027-roku/strategiya-rozvytku-mykolayivskoyi-oblasti-na-period-do-2027-roku> (Accessed 6 June 2021) (in Ukr.).

21. Maritime Cluster of Ukraine. URL: <https://maritimeukraine.com/> (Accessed 6 June 2021) (in Ukr.).

22. State Statistics Service of Ukraine. URL: <http://www.zp.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 3 June 2021) (in Ukr.).